

komunikacijske funkcije koje se očekuju od standardnog jezika. Kvalitet konjunktivne norme je, dakle, u tome da, afirmišući specifično u izrazima sociokulturnih sredina u standardnom jeziku, pojačava njegovu integracionu funkciju, tj. potvrđuje ga kao jedan, zajednički jezik Srba, Hrvata, Muslimana i Crnogoraca. Na taj način ona u jeziku sprečava i unitarističke i separatističke tendencije i omogućava standardnom jeziku da bude potpora zajedništvu u društvenim relacijama.

Kao što se vidi, u svjetlu opredjeljenja književnojezičke politike u BiH raslojavanje standardnog srpskohrvatskog jezika, koje se odvija u okviru četiriju sociokulturnih sredina, ne smije izaći iz okvira zajedničke norme. Standardni izrazi srpskohrvatskog jezika u bilo kojoj sredini smiju se međusobno razlikovati u supstanciji i strukturi samo po preferiranju, u izboru jednih formi nad drugim formama iz ograničenog korpusa varijantnih formi. Preferiranje jednih formi nad drugima u izboru ne znači i zatvaranje vrata za one forme koje su u toj sredini rjeđe u upotrebi ili čak nisu uobičajene. Između standardnojezičkih izraza nema prepreka slobodnoj cirkulaciji cjelokupnog standardnojezičkog potencijala, i to ne samo u vidu prava pojedinca da vrši slobodan izbor jezičkih sredstava, što se eksplicitno garantira četvrtim principom, nego i u vidu zabrane raznim redaktorima i jezičkim poslenicima u borbi za gramatički korektan izraz da "provode" svoju politiku prilagođavajući autorske tekstove svome viđenju varijante, tj. standardnojezičkog izraza u bosansko-hercegovačkoj sociokulturnoj sredini, odbacivanjem ili forsiranjem riječi, oblika ili izraza s obrazloženjem da nisu autentični, kao i u opredjeljenosti za otvorenost standardnojezičkog izraza u BiH prema pozitivnim uticajima iz drugih sredina.

Restriktivnost književnojezičke politike u srpskohrvatskom jeziku u BiH svodi se samo na opredjeljenje za njegovanje ijekavskog izgovora kao autentične osobine standardnojezičkog izraza u ovoj sredini. No i to favorizovanje ijekavskog izgovora svodi se na tzv. kolektivnu upotrebu standardnojezičkog izraza: u redakcijskim tekstovima na radiju, televiziji i sredstvima javnog informisanja, te u školskom sistemu i to prvenstveno u nižim stepenima obrazovanja i iz pedagoških razloga - razvijanja osjećanja za jezičku normu. Izvan ovih okvira i pojedincu kao autoru pravo izbora ni ovdje nije uskraćeno.

Književnojezička politika u srpskohrvatskom jeziku u BiH, mada je stvarana s ciljem da se u ovoj sociokulturnoj sredini preko jezika ne naruše skladni međunarodni odnosi, mogla je, ako ne postati osnova i za jezičku politiku u srpskohrvatskom jeziku uopće, biti inspirativan podstrek za njeno zasnivanje. Što se to nije dogodilo, nije posljedica uočenih slabosti u njenoj koncipiranosti, nego društvenih prilika koje su jačale dezintegracione procese u jugoslovenskom društvu. A to nije moglo zaobići ni jezik. Ipak, sa zadovoljstvom može se konstatirati da se ona u Bosni i Hercegovini potvrdila kao konstruktivan pristup rješavanju problema funkcioniranja standardnog jezika u višenacionalnoj zajednici. Nadati se da će i u ovom vremenu nacionalnih euforija i homogenizacija njena orijentacija, duh i širina očuvati standardnojezičko zajedništvo bosanskohercegovačkih Muslimana, Srba i Hrvata.

Aleksandar I. Domašnjević (*Lenjingrad*)

JEZIČKI ODNOSI U RAZLIČITIM SITUACIJAMA VIŠEJEZIČNOSTI

U posljednje tri-četiri decenije u mnogim zemljama svijeta tokom poslijeratnih nacionalno-državnih transformacija među različitim problemima sa dovoljnom oštrinom su isplivali jezički problemi, za koje je u sociologiji odomaćen naziv jezička izgradnja.

I mada je sam taj termin često prekomjerno ideologiziran i mada ponekad dobija stigmatiziranu (izopačenu) interpretaciju, u cjelini on do danas potpuno adekvatno korelira sa procesima koji se odvijaju u mnogim zemljama u odnosu na jezik. Ta su pitanja posebno oštro iskrsla u zemljama takozvane zone "jug" (u klasifikaciji zemalja savremenog svijeta prihvaćenoj na Zapadu u obliku dihotomije "Sjever-Jug" u prvom slučaju imaju se u vidu tradicionalno razvijene zemlje, a u drugom - zemlje u razvoju koje su se u poslijeratnom periodu oslobodile od kolonijalne zavisnosti, odnosno zemlje "trećeg svijeta", ako se imaju u vidu osnovni svjetski društveno-politički i društveno-ekonomski sistemi) koje su se nakon oslobođenja morale pozabaviti čitavim krugom jezičkih problema: izbor jezika opštedržavnog komuniciranja u višetetničkoj državnoj zajednici, izbor jezika spoljnog (međunarodnog) komuniciranja, razrada nacionalnih (etničkih) jezika, utvrđivanje norme književnih jezika naroda koji ulaze u sastav takve države, određivanje statusa jezika i njihovo uzajamno djelovanje. Primjera u tome smislu koji stoje na raspolaganju sociolingvistima ima dovoljno, a paradigmatički značaj ovdje može imati jezička situacija u Indiji (Nikoljski 1968: 121-122).

Međutim, problemi jezika izuzetno su se zaoštrili u nizu "starih" zemalja Evrope i Amerike. Skrećući pažnju na tu novu okolnost V. G. Gak je s pravom isticao da se danas u Zapadnoj Evropi tendencije ekonomske i političke integracije "na paradoksalan način" spajaju sa tendencijama kulturno-jezičke diversifikacije: "Posljednjih deset godina formirana je flamansko-valonska federacija unutar Belgije, zaživjela je nacionalna autonomija Galicije, Katalonije i zemlje Baska u Španiji, ponovo su oživjeli naizgled konačno "zgaženi" jezici etničkih manjina Belike Britanije, Francuske i drugih zemalja" (Gak 1989: 104). Razmišljajući povodom takvog, reklo bi se, neočekivanog za kraj XX stoljeća povratka ljudi svojim nacionalnim (etničkim) izvorima u različitim oblastima života i kulture naroda, uključujući i jezik zavičaja ili male domovine (dijalekt), treba se u potpunosti složiti sa V. G. Gakom, koji je isticao da je suštinsku ulogu u aktualizaciji jezičkih problema u čitavom svijetu odigralo proširivanje demokratskih i humanističkih gledanja, kada postaje sve očitiije za sve da svaki jezik predstavlja društveno i opštjeljudsko bogatstvo neponovljivo u svojoj individualnosti. Danas su ljudi počeli više da se brinu o očuvanju tog

bogatstva, a humanistički su pogledi "doveli do uspostavljanja onoga što Francuzi nazivaju *le droit a la différence*, tj. pravo da se govori na svome jeziku, živi u skladu sa tradicijama svoje kulture" (Gak 1989: 104). Međutim, sa svom određenosti treba istaći da slične težnje nemaju ničeg zajedničkog sa tendencijama nacionalne i jezičke samoizolacije, nacionalno-jezičkog partikularizma.

Bilo koja tvrdnja uvijek može postati ubjedljiva ako se pri tome navode konkretne činjenice. Poznato se da se Veliko vojvodstvo Luksemburg odlikuje u savremenoj Zapadnoj Evropi time što se na njegovoj cjelokupnoj teritoriji istovremeno koriste tri jezika: leceburški (luksemburški), koji je maternji (materinski) jezik stanovništva zemlje, a takode francuski i njemački jezici, koji vrše u određenoj sukcesivnosti funkciju zvaničnog, administrativnog jezika ("Amtssprache" - Fischer 1984: 533). Leceburški jezik, koji predstavlja na istorijskom planu dijalekat mozel-sko-frankofonske grupe dijalekata Njemačke, jezik je primarne socijalizacije (jezik porodice) i svakodnevnog komuniciranja Luksemburžana. U poslijeratno doba, jačanjem osjećanja nacionalne svijesti naroda, leceburški je dijalekat dobio vlastit pravopis, počeo je da se koristi kao osnovno sredstvo svakodnevnog komuniciranja svih stanovnika zemlje, a odnedavno proglašen je za državni jezik ("Staatsprache" - Fischer 1984: 533), međutim, sve osnovne društvene funkcije ovdje nastavlja da drži francuski i njemački jezik: nastava iz svih predmeta u prvoj etapi (narodna škola, "nepotpuna srednja škola") odvija se na njemačkom jeziku, a francuski se uči kao nastavni predmet, dok se u srednjoj školi (stariji razredi) sva nastava izvodi na francuskom, a njemački se zadržava kao nastavni predmet. Svakodnevna štampa u zemlji tradicionalno je njemačkojezična, dok časopisi i ostala periodika izlaze na francuskom jeziku. Svi nazivi ulica, ustanova, profesija, a takode etikete na robu daju se na francuskom jeziku. Na njemu se pak izdaju i državni dokumenti, što ukazuje na to da je francuski jezik (nakon rata) prvi zvanični jezik zemlje. Sve te okolnosti stvaraju dosta složenu funkcionalnu simbiozu triju jezika koji zajednički učestvuju u realizaciji opšteg spektra društvenih funkcija u granicama Luksemburga. Ne može se tvrditi da se, osim luksemburškog jezika, stanovništvo jednako slobodno koristi i ovim i onim zvaničnim jezikom. S jedne strane, mnogi od njih priznaju da njemački jezik mnogo lakše savladaju nego francuski. U vezi s time treba reći da u svakodnevnoj svijesti oni jednostavno nisu svjesni lingvističke činjenice da je njihov svakodnevni jezik (dijalekat) genetski povezan sa njemačkim (mozel-sko-frankofonskim) dijalektima, s čim u vezi, uza sve oštre strukturne razlike između dijalekata i književnog jezika tako karakterističnih za sistem njemačkog jezika, uvijek ostaju: specifični mostići za prelazak (preporod) od dijalekta ka književnom jeziku datog jezičkog sistema. Književni jezik i dijalekat u strukturi nacionalnog jezika uvijek se nalaze u odnosu međusobnog dopunjavanja. Prema tome, na lingvističkom planu sasvim je objašnjiv uzrok toliko izražajne dostupnosti njemačkog jezika za nosioce leceburškog dijalekta. Francuski jezik se uči u školi tek nakon njemačkog, njega uspješnije savladavaju samo oni koji završavaju kompletno školovanje. Pošto je

funkcionalno najprestižniji (prvi zvanični jezik zemlje), francuski jezik nema široku socijalnu bazu, što ne omogućuje da se razmatra kao neutralno (opštedostupno) sredstvo komuniciranja. Pokušaji preduzimani prvih poslijeratnih godina u periodu jačanja nacionalne svijesti Luksemburžana, pokušaji napuštanja, na primjer, njemačkog jezika i razvijanja u tom cilju samo luksemburškog nisu dobili dalji razvoj. Zahvaljujući posebnim nastojanjima u tome je periodu došlo do porasta uloge i funkcija leceburškog jezika koji je postao simbol nacionalne konsolidacije i identifikacije, ali u uslovima narastajuće međunarodne podjele rada, mobilnosti privrede i radne snage zemalja Zapadne Evrope, živih međudržavnih kontakata ljudi i kulturne razmjene ocijenjeno je svrsishodnim da se stane na put samoizolacije. Danas sva tri jezika Luksemburga pokrivaju, poput svojevrsnog krova, čitavu teritoriju zemlje, određuju karakter jezičke situacije u njoj i posjeduju stabilan funkcionalni status (Domašnjević 1989: 495). Međutim, ta tvrdnja dotiče tek jednu stranu problema, pošto se radi samo o strukturi jezičkog registra datoga socijuma, o "jezičkome stanju" (Stepanov 1976: 30) ili "funkcionalnoj paradigmi" (Guhman 1981: 4) jezika u Luksemburgu. Što se tiče karaktera jezičke situacije u zemlji, tj. faktičnog odnosa ljudi prema postojećem jezičkom repertoaru, sa tog gledišta Luksemburg treba smatrati zemljom totalne, odnosno u okvirima čitave nacionalne teritorije, individualne, tj. neobavezne za sav luksemburški socijum, višejezičnosti (up. Gak 1989: 127). Obično se ističe da je totalna individualna višejezičnost moguća pretežno u manjoj, etnički istorodnoj zemlji kakav i jeste savremeni Luksemburg.

Dijametralno suprotan slučaj predstavlja višejezična Švajcarska. Dobro je poznato da švajcarsku nacionalno-državnu zajednicu obrazuju četiri nacionalno-etničke skupine: Germanošvajcarci, Frankošvajcarci, Italošvajcarci i Retoromani. Oni žive u 26 kantona (23 kantona, od kojih su 3 podijeljena na polukantone sa samostalnim statusom), pri tome u 19 kantona žive pretežno Germanošvajcarci, u 6 kantona Frankošvajcarci, u jednom (kanton Tičino) - Italošvajcarci. Retoromani nemaju vlastiti administrativni kanton i žive, uglavnom, u germanošvajcarskom kantonu Graubinden. Germanošvajcarci čine po različitim zvaničnim podacima 50-70-ih godina od 65% do 72% ukupnog stanovništva zemlje, Frankošvajcarci od 18% do 20%, Italošvajcarci od 6% do 12%, Retoromani ima prosječno 1% od ukupnog stanovništva. (Pri tome se ne uzima u obzir oko 1 milion stranih građana koji stalno ili privremeno žive u zemlji: 85.884 Nijemaca iz SRNJ, 52.671 Jugoslovena, 46.800 Francuza, 43.064 Turaka i dr.) (Fischer 1984: 545).

Govoreći o Germanošvajcercima, koji čine 2/3 ukupnog stanovništva zemlje, neophodno je istaći da se oni u svakodnevnom životu, u svim situacijama komuniciranja (dijaloškom govoru) i nezavisno od svoje socijalne pripadnosti, koriste lokalnim alemanskim dijalektima (ciriškim, bernskim, bazelskim, šafhauzenskim i dr.), koji su, zbog svoje istorodnosti, za Germanošvajcarce međusobno razumljivi i poznati u svojoj ukupnosti pod nazivom *Schwyzerdütsch*. Književni njemački jezik koji ima vlastitu švajcarsku obojenost (u leksici, semantici, tvorbi, izgovoru) služi

uglavnom za zvanično komuniciranje i prije svega je sredstvo monološkog govora (referati, spikerski nastupi itd.) i štampanog teksta (štampa i periodika, izdavaštvo i dr.), odnosno koristi se kao pismeni oblik književnog jezika (*Schriftsprache*). Takva se unutarstemska "dvojezičnost" u lingvistici definiše kao diglosija.

Sva četiri jezika osnovnih nacionalno-etničkih grupa priznata su za nacionalne jezike zemlje (*Landessprache*), međutim, tri su od njih - njemački, francuski, italijanski - državni, zvanični jezici (*Amtssprache*). Jezik Retoromana, koji su bez svoje vlastite teritorije, nema taj status. U tim uvjetima retoromansko se stanovništvo nalazi u situaciji subordinacijske dvojezičnosti, a sam kanton Graubünden je, dakle, administrativno područje sa asimetričnom dvojezičnošću, na kome etnička manjina (Retoromani) vlada kako minoritarnim, tj. svojim nacionalnim (retoromanskim) jezikom tako i majoritarnim (njemačkim) jezikom. U tim uslovima krajnje su neophodna sredstva zaštite retoromanskog jezika. Upravo je stoga vladina komisija za izučavanje problema višejezičnosti u zemlji posebno istakla da je u odnosima federacije sa retoromanskim građanima i ustanovama njihov materenji jezik ne samo državni (nacionalni) nego i zvanični (*Amtssprache*). To znači da se sve najvažnije odluke, dokumenta i saopštenja moraju objavljivati na retoromanskom jeziku. Međutim, problem se ovdje sastoji u tome da retoromanski, kao "mali" jezik, nije jedinstven i da se sastoji od 5 varijanata, što, bezuvjetno otežava stabilizaciju rascjepkanog (polivarijantnog), odnosno neunificiranog jezičkog produkta u funkciji zvaničnog jezika. U posljednje vrijeme preduzimaju se pokušaji isticanja varijante *Rumantsch Grischun*, na čijoj bi osnovi moglo doći do formiranja uopštenog standarda retoromanskog jezika. Uz opštu saglasnost Retoromana taj projekat može naći svoje realno ovaploćenje, ali za sve to biće potrebno određeno vrijeme (Camar-tin 1987: 22).

U zonama presijecanja jezičkih areala, posebno na granicama njemačko- i frankojezičnih kantona, često dolazi do dvojezičnosti, a u Friburu takva dvojezičnost ima statusni karakter: na tamošnjem univerzitetu nastava se izvodi na oba jezika, francuski se i njemački koriste u trgovini, u poslovnom životu, u kantonalnim ogranim upravljanja. Pri tome zvanični jezik kantona Fribur je francuski (Boesch 1962: 53).

Prema tome, u cjelini višejezična Švajcarska predstavlja primjer pluralističke teritorijalne jednojezičnosti (uz višejezičnost centralnih organa zemlje) (Gak 1989: 127) koja se spaja u odnosu na jednu od nacionalno-etničkih grupa (retoromansku) sa principom asimetrične dvojezičnosti.

Odvojen slučaj višejezične zemlje predstavlja savremena Belgija. Kao što je poznato, Belgija je naseljena uglavnom Flamancima i Valoncima. Od više od 9 miliona ljudi (1983 - 9,848.647) 57% čine Flamanci, koji govore na jeziku koji ima zajedničkih crta sa nizozemskim, 32,7% Valonci koji govore na francuskom jeziku, a takođe stanovnici prijestonice zemlje Brisela (oko 1 milion ljudi) za koje je u 80% slučajeva francuski maternji jezik, mada je Bristel smješten u području rasprostran-

jenosti flamanskog (nizozemskog) jezika. Na istoku zemlje živi oko 100.000 Belgijanaca koji govore njemački (etnički Nijemci) (Peresada 1990).

Državnim jezicima Belgije smatraju se francuski i nizozemski, pri tome je Brisel dvojezičan grad. Njemački jezik koristi se kao regionalni zvanični jezik (*Amtssprache*) u područjima naseljenim etničkim Nijemcima. U vezi s tim zakonodavno su priznate tri ravnopravne jezičke zajednice - flamanska, frankojezična i njemačkojezična. U skladu s tim zemlja je podijeljena na tri osnovna regiona i, osim toga, status regiona ima Brisel. Na sjeveru Belgije zvanični jezik je flamanski (nizozemski), na jugu - francuski, a u Briselu - oba, čime se garantiraju jezična prava flamanske manjine koja u njemu živi. Treba dodati da je slična jezička situacija, koja garantuje status jezika svim nacionalno-etničkim skupinama zemlje, nastala samo postepeno, tokom dugotrajnog procesa koji je često dobijao oblike opšte političke borbe. U vezi s tim umjesno je podsjetiti na to da su međunacionalni odnosi postali složen problem gotovo od trenutka stvaranja belgijske države. Umnogome to je determinisano razlikom u nivou razvoja sjevera i juga. Prvo je zaostajala argarna Flandrija i osjećali su se ugroženim Flamanci koji čine veći dio stanovništva, a nakon drugog svjetskog rata, kada se centar ekonomskog života premjestio na sjever, i Valonija je izgubila svoju ekonomsku prevlast, odnosi su se u skladu s tim promijenili. Sredinom 60-ih godina odnosi između dviju osnovnih grupa stanovništva toliko su se zaoštrili da je odlučeno tražiti izlaz iz situacije na putevima federalizacije, u čijim bi okvirima bilo nađeno i rješenje problema statusa jezika, što je i bilo gore pokazano.

Prema tome, jezička situacija u višejezičnoj Belgiji u cjelini može biti okarakterisana kao tip pluralističke teritorijalne jednojezičnosti (uz dvojezičnost prijestonice) koju dopunjava široka individualna dvojezičnost. Određene situacije sa dvojezičnošću podsjećaju na odnos asimetrične dvojezičnosti etničkih skupina. Tako, flamanska manjina u Briselu, koja za uslove prijestonice faktički vlada minoritarnim jezikom, u većoj je mjeri primorana da zna majoritarni (francuski) jezik nego frankofonska većina u odnosu na flamanski (nizozemski) jezik. Subordinacijska (asimetrična) dvojezičnost na individualnoj osnovi zapaža se i u njemačkojezičkim regionima Belgije (posebno u području gradova Eijpen i Malmedi) u korist francuskog jezičkog okruženja.

Navedene su različite situacije sa višejezičnošću u tri zapadnoevropske zemlje koje imaju bilo monoetničku (Luksemburg) bilo polietničku (Švajcarska, Belgija) strukturu državne zajednice. Drugačije rješenje jezičkih problema zapaža se u nizu drugih zemalja Zapadne Evrope (Velikoj Britaniji, Španiji, Francuskoj). Interes za njih u sociolingvistici tim je primjetniji što više jača težnja nacionalno-etničkih skupina tih zemalja ka spoznavanju svoje vlastite istorije i duhovne kulture, nacionalne identifikacije. Međutim, to je tema za drugu priliku pošto je ovdje bilo govora iako i o polietničkim, ipak o monocentričnim (unitarističkim, nefederativnim) državnim tvorevinama u kojima jezici etničkih manjina (minoritarni jezici) imaju samo ograničen funkcionalni status u okvirima svojih administrativnih područja,

potčinjavajući se u većini društvenih funkcija majoritarnom (opštedržavnom) jeziku.

Literatura

- 1) **Gak** 1989 - *Gak V. G.* K tipologii form jazykovoј politiki // Voprosy jazykoznanija, 1989, N 5, s. 104-133.
- 2) **Guhman** 1981 - *Guhman M. M.* Vvedenie // Tip naddialektnyh form jazyka. M.: Nauka, 1981, B. 2-18.
- 3) **Domašnev** 1989 - *Domašnev A. I.* Nacionalnynj jazyk i ego sociofunkcionalnaja stratifikacija (na materiale stran nemeckoj reči) // Izvestija AN SSSR. Serija literatury i jazyka. Tom 48, 1989, N 6, s. 483-496.
- 4) **Nikoljskij** 1968 - *Nikoljskij L. B.* Jazykovaja politika kak forma soznateljnogo vozdejstivija obščestva na jazykove razvitie // Jazyk i obščestvo. M.: Nauka, 1968, s. 111-124.
- 5) **Peresada** 1990 - *Peresada V.* Na zemlje Tilja Ulenšpigelja // gazeta "Pravda", N 60° (26143), 1 marta 1990 g.
- 6) **Stepanov** 1976 - *Stepanov G. V.* Tipologija jazykovyh sostojanij i situacij v stranah romanskoј reči. M.: Nauka, 1976.
- 7) **Boesch** 1962 - *Boesch B.* Die mehrsprachige Schweiz // Wirkendes Wort. Sammelband 1. Sprachwissenschaft. Düsseldorf, 1962, S. 44-55.
- 8) **Camartin** 1987 - *Camartin J.* Hat Rumantsch Grischun eine Chance? // Thema. Magazin zur Forschung und Wissenschaft an den Schweizer Hochschulen, 1987, N 4, S. 19-22.
- 9) **Fischer** 1984 - *Der Fischer Weltatmanach 1985. Zahlen, daten, fakten, Histergrunde.* Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 1984.

Branko Tošović

POREDBENA SOCIOLINGVISTIČKA PARADIGMA JUGOSLOVENSKO-SOVJETSKE JEZIČKE SITUACIJE

Naziv referata ovako naslovljen podrazumijeva interakciju pet pojmova: 1) sociolingvističke paradigme (SP), 2. poredbene sociolingvističke paradigme (PSP), 3. invarijantne i varijantne SP, 4. tipičnih i atipičnih elemenata, 5. simetričnih i asimetričnih komponenti.

Pod *sociolingvističkom paradigmom* podrazumijevamo skupnost elemenata karakterističnih za jezičku situaciju¹ u određenoj sociokulturnoj sredini, odnosno zbir faktora koji obrazuju jezičku situaciju na pojedinim područjima. *Poredbenom sociolingvističkom paradigmom* nazivamo paradigmu sastavljenu od tipičnih i atipičnih elemenata te simetričnih i asimetričnih komponenti sociolingvističkih paradigmi dvaju ili više jezika.

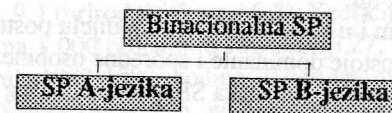
Polazeći od ovoga, razlikujemo dvije vrste SP: 1. invarijantnu ili opštesociolingvističku, odnosno nadnacionalnu SP i 2. varijantnu ili nacionalnu SP.

Invarijantna ili opštesociolingvistička SP (ISP) predstavlja ukupan zbir svih elemenata i odnosa koji mogu činiti određenu jezičku situaciju na nekoj teritoriji. ISP je, dakle, nadnacionalna paradigma odvojena od njene konkretne realizacije u obliku nacionalnih varijanti, ona je, dakle, globalan popis onoga što ulazi u invarijantnu sociolingvističku situaciju.

Varijantna ili nacionalna SP (VSP) predstavlja konkretnu realizaciju ISP. ISP i VSP nalaze se u odnosu opšteg i pojedinačnog.

Varijantske SP mogu biti binacionalne i polinacionalne. Binacionalne su one koje su sastavljene od SP dvaju jezika, a polinacionalne one koje su sastavljene od paradigmi triju i više jezika.

Binacionalna SP paradigma sastoji se od dva dijela:

1 Jezičku situaciju Nikoljski definiše kao "sveukupnost jezika, podjezika i funkcionalnih stilova koji služe za komuniciranje na administrativno-teritorijalnom području i u etničkoj zajednici" (Nikoljski, 1976, s. 79-80). Švejcjer smatra da pod jezičkom situacijom treba podrazumijevati ne samo socijalno-funkcionalnu diferencijaciju nego i hijerarhiju komunikativnih sistema i njihovih komponenti, odnosno podsistema (Švejcjer, 1976, s. 133)